

ETIČNI KODEKS

INŠTITUTA NOVE REVIJE, ZAVODA ZA HUMANISTIKO

PREAMBULA

Osnovna odgovornost raziskovalne skupnosti je oblikovati načela raziskovanja, opredeliti merila za ustrezno raziskovalno ravnanje, povečati kakovost in zanesljivost raziskav ter se ustrezno odzvati na grožnje ali kršitve raziskovalne integritete. Etični kodeks Inštituta Nove revije, zavoda za humanistiko (v nadaljevanju INR) opredeljuje minimalne etične standarde vseh zaposlenih. Namen kodeksa je graditi in ohranjati visoke poklicne in etične standarde vseh zaposlenih in s tem krepiti pripadnost INR, preglednost in družbeno odgovornost sodelavcev ter svobodo raziskovanja. INR si kot raziskovalni inštitut prizadeva za etične odnose v družbi, napredek in blaginjo celotne skupnosti. Etični kodeks je moralna pogodba, ki spodbuja povezanost in sodelovanje INR s širšo javnostjo ter krepi ugled INR.

Je zaveza vseh sodelavcev, da bodo s svojim ravnanjem neoporečni in nepristranski ter bodo pri svojem delu prizadevni ter zvesti svojim dolžnostim. Sodelavci Etični kodeks upoštevajo v medsebojnih odnosih, v odnosu do INR ter v odnosu do širše znanstveno-raziskovalne skupnosti. Ta odnos je zasnovan na zaupanju in sodelovanju. Zaposleni vzdržujejo jasne in korektne odnose, ki temeljijo na spoštovanju in osebnem dostojanstvu. Vsak posameznik je odgovoren, da pri svojem raziskovalnem delu identificira morebitna etična vprašanja in, v primeru etično občutljivih vprašanj, pridobi napotke svojih nadrejenih (npr. mentorja, vodje raziskovalnega projekta, direktorja) ali odobritev Komisije za etiko INR.

Etični kodeks obravnava tudi splošna etična vprašanja, ki se pojavijo pri vsakem raziskovalnem delu. Vsak raziskovalec mora, poleg standardov določenih v Etičnem kodeksu, upoštevati tudi etične standarde, ki veljajo posebej za njegovo raziskovalno področje. Če za posamezno raziskovalno področje obstaja na nacionalnem nivoju organ ali organizacija, ki presoja etična vprašanja področja, mora raziskovalec pred izvedbo raziskave z ljudmi ali živalmi pridobiti mnenje tega organa ali organizacije. Če na nacionalnem nivoju ne obstaja tak organ ali organizacija, je raziskovalec dolžan pred izvedbo raziskave pridobiti mnenje Komisije za etiko INR.

1. TEMELJNA NAČELA IN VREDNOTE

Dobre raziskovalne prakse temeljijo na osnovnih načelih raziskovalne integritete. Raziskovalce usmerjajo pri njihovem delu ter reševanju praktičnih, etičnih in intelektualnih izzivov, povezanih z raziskavami. Ta načela so:

- Zanesljivost pri zagotavljanju kakovosti raziskav, kar se kaže v zasnovi, metodologiji, analizi, uporabi virov in porabi sredstev.
- Poštenost pri načrtovanju, izvajanju, preverjanju, poročanju in komuniciranju raziskav na transparenten, pošten, celovit in nepristranski način.
- Spoštovanje kolegov, udeležencev v raziskavah, družbe, kulturne dediščine in ekosistemov.
- Odgovornost do raziskave od zamisli do objave, za njeno upravljanje in organizacijo, za usposabljanje, nadzor in mentorstvo ter njene širše učinke.

Raziskovalci INR svoje delovanje utemeljujejo na naslednjih vrednotah:

- kakovost in akademska odličnost na podlagi mednarodno primerljivih standardov na vseh področjih delovanja;
- avtonomija in neodvisnost v odnosu do države, političnih strank, korporacij in verskih skupnosti;
- akademska svoboda sodelavcev, posebej ustvarjalna svoboda ter razvoj civilizacijskih pridobitev humanizma in človekovih pravic;
- pripadnost in odprtost v domači in mednarodni akademski in širši družbeni prostor s sooblikovanjem zavesti o skupnih ciljih;
- odprta znanost (Open Science) kot temelj znanstveno-raziskovalnega dela, ki stremi k takojšnji in čim širši dostopnosti do znanstvenih podatkov in rezultatov raziskav ter njihovi ponovni uporabi (v skladu s FAIR principi);
- enakost spolov in enake možnosti, ne glede na spol in spolno usmerjenost, starost, nacionalno in versko pripadnost, raso, politično ali siceršnje prepričanje;
- etični in odgovorni odnos do sveta ter kakovostnega sonaravnega trajnostnega razvoja.

2. DOBRE RAZISKOVALNE PRAKSE

INR deluje v skladu z dobrimi raziskovalnimi praksami, ki so se izkazale kot temeljne za uspešno in odgovorno znanstveno-raziskovalno delo.

2.1 Raziskovalno okolje

INR si prizadeva za večjo ozaveščenost o raziskovalni integriteti ter razvija raziskovalno kulturo, osnovano na predhodno omenjenih temeljih načelih in vrednotah. Prav tako zagotavlja jasne politike in postopke dobre raziskovalne prakse ter transparentno in pravilno obravnavo kršitev.

INR si prizadeva za optimalno raziskovalno okolje in ustrezno infrastrukturo za upravljanje in varstvo podatkov ter raziskovalnega gradiva v vseh oblikah (vključno s kvalitativnimi in kvantitativnimi podatki, protokoli, postopki, drugimi raziskovalnimi artefakti in povezanimi metapodatki), ki so potrebni za ponovljivost, sledljivost in prevzemanje odgovornosti za način in izsledke raziskav.

Z delom od doma in fleksibilnim delovnim časom INR omogoča prilagajanje delovnih pogojev potrebam posameznih raziskovalcev in sodelavcev, kar omogoča uspešno usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja. V svojem delovanju so raziskovalci in sodelavci INR zavezani k načelom odprte znanosti (Open Science), ki, kot temelj znanstveno-raziskovalnega dela, stremi k takojšnji in čim širši dostopnosti do znanstvenih podatkov in rezultatov raziskav ter njihovi ponovni uporabi (v skladu z načeli FAIR).

2.2 Usposabljanje, nadzor in mentorstvo

INR se zavzema za nenehno usposabljanje sodelavcev na področju načrtovanja raziskav, raziskovalne metodologije, upravljanja in analize raziskav, kot tudi raziskovalnih projektov in programov, ki nudijo financiranje. Prav tako omogoča ustrezno in primerno usposabljanje na področju raziskovalne etike in poštenosti in s tem zagotavlja, da so vsi sodelavci in deležniki seznanjeni z ustreznimi kodeksi in predpisi. Raziskovalci so deležni usposabljanja na področju raziskovalne etike in poštenosti na vseh kariernih stopnjah. Višji raziskovalci, vodje raziskovalnih skupin in mentorji svetujejo svojim sodelavcem ter jim nudijo napotke in usposabljanje, da ustrezno razvijejo, zasnujejo in organizirajo raziskovalno dejavnost ter spodbujajo kulturo raziskovalne integritete.

2.3 Raziskovalni postopki

Raziskovalci pri razvoju raziskovalnih idej upoštevajo najnovejša spoznanja in dosežke na raziskovalnem področju.

- Raziskovalci raziskavo pazljivo, pošteno in premišljeno zasnujejo, izvedejo, analizirajo in dokumentirajo.
- Raziskovalci pri uporabi raziskovalnih sredstev ravnajo preudarno in v skladu s predpisi.
- Raziskovalci izsledke svojih raziskav objavljajo na način, ki je pošten, pregleden in natančen. Pri tem upoštevajo zaupnost podatkov ali ugotovitev, če je taka zahteva upravičena. Prav tako se zavzemajo, da izsledke, ko je le možno, objavijo v odprtem dostopu.
- Raziskovalci o rezultatih poročajo na način, ki je združljiv s standardi stroke, in omogoča preverljivost in ponovljivost.

2.4 Zaščitni ukrepi in nadzor

- Raziskovalci upoštevajo Etični kodeks ter druge kodekse in predpise, ki so pomembni za njihovo stroko.
- Raziskovalci spoštljivo in pazljivo ter v skladu s pravnimi in etičnimi določbami ravnajo s subjekti raziskave (ne glede na to, ali so to ljudje, živali, drugi biološki ali okoljski subjekti oz. subjekti fizične narave).
- Raziskovalci opravljajo raziskave na način, ki upošteva zdravje, varnost in dobrobit skupnosti, sodelavcev in drugih subjektov, povezanih z njihovo raziskavo.
- Raziskovalni protokoli upoštevajo razlike v starosti, spolu, kulturi, veroizpovedi, etični pripadnosti in družbenem sloju ter so občutljivi nanje.
- Raziskovalci prepoznajo in upravljajo morebitno škodo in tveganja, povezana z raziskavami.

2.5 Podatkovne prakse in upravljanje podatkov

Raziskovalci ustrezno upravljajo in varujejo vse podatke in raziskovalno gradivo, vključno z neobjavljenimi podatki in gradivom, ter skrbijo za njihovo ustrezno in dolgoročno hrambo.

Raziskovalci se zavzemajo za najvišjo možno raven dostopa do podatkov ter hkrati zagotavljajo, da se dostop do podatkov omeji v potrebnem obsegu. Kjer je to mogoče, je potrebno zagotoviti, da je upravljanje podatkov skladno z načeli FAIR (Findable, Accessible, Interoperable and Reusable), na podlagi katerega je upravljanje podatkov urejeno na način, ki zagotavlja njihovo najdljivost, dostopnost, interoperabilnost ter vnovično uporabo.

Raziskovalci s tem soglašajo, da so tudi raziskovalni podatki rezultati raziskav, ki jih je mogoče navajati in citirati.

Raziskovalci zagotavljajo, da pogodbe ali sporazumi, ki se nanašajo na raziskovalne rezultate, vključujejo nepristranske, enakopravne in pravične določbe glede uporabe, lastništva in/ali varstva, v skladu s pravicami intelektualne lastnine ali varstvom osebnih podatkov.

2.6 Sodelovanje

- Vsi partnerji, ki sodelujejo v raziskavi, so odgovorni za poštenost raziskave in raziskovalnega dela.
- Vsi partnerji, ki sodelujejo v raziskavi, se dogovorijo o pričakovanih ciljih raziskave ter o postopku čim bolj preglednega in odprtega sporočanja rezultatov raziskav.
- Vsi partnerji se ob začetku sodelovanja dogovorijo o svojih pričakovanjih in standardih glede raziskovalne poštenosti, zakonih in predpisih, ki se bodo uporabljali, zaščititi intelektualne lastnine sodelavcev ter postopkih za reševanje konfliktov in morebitnih primerih neprimerne ravnanja in kršitev.
- Vsi partnerji, ki sodelujejo v raziskavi, so ustrezno obveščeni o poteku raziskave in objavi izsledkov, prav tako imajo možnost izraziti svoje mnenje glede raziskovalnega postopka in objav.

2.7 Objavljanje in diseminacija rezultatov

- Vsi avtorji so v celoti odgovorni za vsebino objave, razen če ni določeno drugače.
- Vsi avtorji se dogovorijo o zaporedju avtorjev, pri čemer priznajo, da to temelji na pomembnem prispevku k zasnovi raziskav, pomembnem zbiranju podatkov oziroma analizi ali razlagi rezultatov.
- Avtorji zagotovijo, da je njihovo delo na pravočasen, odprt, pregleden in natančen način na voljo kolegom, razen če ni dogovorjeno drugače, ter da so pošteni pri obveščanju širše javnosti in medijev.
- Avtorji priznajo pomembno delo in intelektualne prispevke drugih, vključno s sodelavci, pomočniki in financerji, ki so ustrezno vplivali na raziskavo, ter pravilno citirajo povezano delo.
- Vsi avtorji razkrijejo navzkrižja interesov in finančno podporo ali druge vrste podpore za raziskavo ali objavo njenih rezultatov.
- Avtorji in založniki vnesejo popravke ali umaknejo delo, če je to potrebno, za kar so postopki jasni in razlogi navedeni, avtorjem pa se priznajo zasluge za objavljanje takojšnjih popravkov po objavi.
- Avtorji in založniki štejejo, da so pri objavljanju in razširjanju rezultatov negativni rezultati enako veljavni kot pozitivni.
- Raziskovalci se držijo istih meril, kot so tista, ki so podrobno opisana zgoraj, ne glede na to, ali objavljajo v naročniški reviji, reviji odprtega dostopa ali v kateri koli drugi alternativni obliki objave.

2.8 Recenziranje, ocenjevanje in urejanje

- Raziskovalci resno jemljejo svojo zavezanost raziskovalni skupnosti, in sicer tako, da sodelujejo pri recenziranju, pregledovanju in ocenjevanju.
- Raziskovalci transparentno in argumentirano pregledujejo in ocenjujejo prispevke za objavo, financiranje, imenovanje, napredovanje ali nagrajevanje.
- Recenzenti ali uredniki v navzkrižju interesov odstopijo od sodelovanja pri odločitvah o objavi in financiranju, imenovanju, napredovanju ali nagrajevanju.

- Recenzenti ohranjajo zaupnost podatkov, razen če obstaja predhodno soglasje za njihovo razkritje.
- Recenzenti in uredniki spoštujejo pravice avtorjev in prijaviteljev ter pridobijo dovoljenje za uporabo zamisli, podatkov ali interpretacij, ki so jih ti prispevali.

3. KRŠITVE RAZISKOVALNE INTEGRITETE

Pri raziskovalnem delu je ključno, da raziskovalci premorejo ustrezno znanje ter obvladajo metodologije in etične prakse, ki veljajo v znanstveni panogi, v kateri delujejo. Če dobrih raziskovalnih praks ne upoštevajo ali jih kršijo, kršijo tudi svoje poklicne obveznosti in dolžnosti. To škodi raziskovalnemu procesu, poslabša odnose med raziskovalci, zmanjšuje zaupanje v raziskave in njihovo verodostojnost, vodi v nesmotrno porabo virov in sredstev ter po nepotrebem ogroža raziskovalne subjekte, uporabnike ter družbo kot celoto.

3.1 Kršitve raziskovalne etike in druge nesprejemljive prakse

Kršitve raziskovalne etike so običajno opredeljene kot izmišljanje, ponarejanje ali plagiatorstvo na področju zasnovanja, izvajanja ali recenziranja raziskav ali poročanja o njihovih rezultatih:

- Izmišljevanje (fabrication) pomeni izmišljevanje rezultatov in njihovo dokumentiranje, kot da bi bili resnični.
- Ponarejanje (falsification) pomeni bodisi manipuliranje z raziskovalnim gradivom, opremo ali postopki bodisi neutemeljeno spreminjanje, izpuščanje ali prikrivanje podatkov ali izsledkov.
- Plagiatorstvo (plagiarism) je prilastitev dela ali zamisli drugih, brez ustrezne navedbe oziroma priznanja prvotnega vira, s čimer se kršijo pravice intelektualne lastnine, ki pripadajo avtorju/em. Te tri oblike kršitev se štejejo kot posebej resne, saj izkrivljajo raziskavo. Obstajajo še druge kršitve dobrih raziskovalnih praks, ki škodijo poštenosti raziskovalnega postopka ali raziskovalcev. Poleg neposrednih kršitev dobrih raziskovalnih praks, navedenih v tem kodeksu, primeri drugih nesprejemljivih praks med drugim zajemajo:
 - Manipuliranje avtorstva ali zanikanje vloge drugih raziskovalcev pri objavljenih prispevkih.
 - Ponovna objava pomembnega dela prejšnjih objav, vključno s prevodi, brez ustreznega priznanja ali citiranja originala (»samoplagiatorstvo«).
 - Selektivno in pristransko navajanje in citiranje, da bi bodisi okrepili lastne ugotovitve bodisi, da bi ugodili urednikom, ocenjevalcem ali kolegom.
 - Prikrivanje rezultatov raziskav.
 - Dopuščanje, da financerji/sponzorji ogrozijo neodvisnost v raziskovalnem postopku, ali poročanje o rezultatih na način, da se omogoči ali povzroči pristranskost.
 - Nepotrebno navajanje (pre)velikega števila virov in bibliografije pri raziskovalnem delu.
 - Zlonamerno obtoževanje drugega raziskovalca, da je kršil etična načela ali zakrivil druge kršitve.
 - Napačno navajanje raziskovalnih dosežkov.
 - Pretiravanje glede pomembnosti in praktičnosti uporabnosti izsledkov.
 - Zavlačevanje ali neustrezno oviranje dela drugih raziskovalcev.
 - Zloraba nadrejenega položaja za namene spodbujanja kršitev raziskovalne poštenosti.
 - Neukrepanje v primeru domnevnih kršitev raziskovalne poštenosti s strani drugih ali prikrivanje neustreznih odzivov na nepravilno ravnanje ali drugih kršitev s strani institucij.
 - Ustanavljanje ali podpiranje revij, ki ne upoštevajo načel o preverjanju kakovosti raziskovalnega dela (»plenilske revije«). Nesprejemljive prakse, v njihovi najhujši obliki, bodo kaznovane. INR si z ustreznim usposabljanjem, nadzorom in mentorstvom ter z razvijanjem pozitivnega raziskovalnega okolja, ki raziskovalcem nudi ustrezno podporo, prizadeva za preprečevanje oz. odvrčanje od takšnih ravnanj.

3.2 Komisija za etiko INR

Naloga Komisije za etiko INR je, da pripravi in preuči Etični kodeks ter skrbi za njegovo dosledno izvajanje. Komisijo za etiko imenuje Znanstveni svet INR in je sestavljena iz 3 članov, in sicer:

- 2 člana iz vrst znanstvenih sodelavcev
- 1 član iz vrst strokovnih sodelavcev.

Direktor ni član komisije, lahko pa sodeluje na srečanjih in sejah kot svetovalec. Mandat Komisije za etiko traja 2 leti. Za čas svojega mandata komisija določi predsednika. Naloge Komisije za etiko so:

- Podajanje mnenj glede etično občutljivih vprašanj.
- Podajanje mnenj glede skladnosti metodologije raziskav z Etičnim kodeksom in drugimi kodeksi etičnega ravnanja.
- Odločanje o vlogah za presojo etične ustreznosti predlogov raziskovalnih projektov, kadar zanje zaprosijo (so)izvajalci oziroma (so)avtorji raziskave na INR.
- Pripravljanje meril za presojo etične ustreznosti raziskav, skladno z Etičnim kodeksom INR.
- Podajanje pobud glede sprememb in dopolnitev Etičnega kodeksa.
- Dosledno obravnavanje prijav kršenja Etičnega kodeksa in nepoštenega ravnanja, kot tudi prijav suma kršitev v medsebojnih odnosih, še posebej kadar gre za spolno in drugo nadlegovanje ter trpinčenje na delovnem mestu ali sum obrekovanja.
- Predlaganje nadaljnjih postopkov ob sumu kršitev.

3.3 Obravnavanje kršitev Etičnega kodeksa in obtožb nepoštenega ravnanja

Za obravnavo kršitev in domnevnih primerov nepoštenega ravnanja v skladu s tem kodeksom je INR ustanovil Komisijo za etiko. Komisija pri svojem delovanju izhaja iz spoznanja, da je dosledna in pregledna obravnava kršitev vedno v najboljšem interesu tako družbe kot celote, kot tudi raziskovalne skupnosti na INR. Načela, zapisana v nadaljevanju, Komisija za etiko upošteva v vseh postopkih preiskave domnevnih kršitev.

Integriteta

- Preiskave domnevnih kršitev so poštene, celovite in izvedene hitro, ne da bi se ogrozile točnost, objektivnost ali temeljitost preiskave.
- Stranke, vključene v postopek, so dolžne naznaniti vsako navzkrižje interesov, ki se lahko pojavi med preiskavo.
- Sprejem ukrepov, ki zagotovijo, da se preiskave izvedejo v celoti.
- Postopki se izvajajo zaupno, da se zaščitijo osebe, vključene v preiskavo.
- V sklopu preiskave se varujejo pravice »žvižgačev« in zagotavljajo, da njihove možnosti poklicnega udejstvovanja in napredovanja niso ogrožene.
- Splošni postopki za obravnavanje kršitev dobrih raziskovalnih praks so javno razpoložljivi in dostopni, da se zagotovita njihova preglednost in enotnost.

Poštenost

- Preiskave kršitev temeljijo na načelu poštenega sojenja in se izvajajo tako, da zagotavljajo pošteno obravnavo vseh strank postopka.

- Osebe, za katere obstaja sum, da so ravnale nepošteno, se seznani z vsemi podrobnostmi obtožbe ter se jim omogoči pošten postopek, da se na obtožbe ustrezno odzovejo in predložijo ustrezne dokaze.
- Če je osebam dokazano nepošteno ravnanje, se zoper njih sprejme ustrezen ukrep, ki je sorazmeren z resnostjo kršitve.
- Če se sum o nepoštenem ravnanju izkaže za neutemeljenega, se sprejmejo ustrezni ukrepi za vrnitev v prejšnje stanje.
- Osebe, za katere obstaja sum, da so ravnale nepošteno, veljajo za nedolžne, dokler jim ni krivda ustrezno dokazana.

4. KONČNE DOLOČBE

Ta Etični kodeks INR zavezuje vse, ki izvajajo raziskovalno dejavnost in strokovno delo v okviru INR. Etični kodeks stopi v veljavo z dnem sprejema in se ga objavi na spletni strani INR.

Po sklepu Znanstvenega sveta INR, dne, 1. 10. 2025.